

Αναφορά στην ιστορία της λαβίδος ως κοχλιάριου

[Ορθοδοξία](#) / [Θεία Λατρεία](#) / [Θρησκευτική ζωή](#)

[Παναγιώτης Σκαλτσής, Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.](#)

Ο Δανιήλ Γεωργόπουλος (19ος αι.), νεότερος ερμηνευτής της θείας Λειτουργίας, στηριζόμενος προφανώς στην εικονογραφική παράσταση που εικονίζει την οσία να κοινωνεί με λαβίδα (κοχλιάριο) ισχυρίζεται ότι το λειτουργικό αυτό σκεύος εισήχθη τον 7ο μ.Χ. αι., εποχή που έζησε η οσία Μαρία η Αιγυπτία[34]. Το πιο πιθανό είναι ότι η οσία κοινώνησε εμβαπτισμένο στο αίμα άρτο που μετέφερε ο άγιος Ζωσιμάς σε μικρό σκεύος (είδος αρτοφορίου), με λαβίδα (κοχλιάριο) ή με το χέρι. Την ίδια πάντως εποχή έχουμε πληροφορία από τον άγιο Αναστάσιο το Σιναίτη περί Κοινωνίας ενός Στυλίτη με κοχλιάριο[35].

Στις ως άνω μαρτυρίες στηρίζεται προφανώς και ο άγιος Συμεών Θεσσαλονίκης, προκειμένου να επισημάνει ότι η θεία Κοινωνία με λαβίδα είναι «*παράδοσις αρχαιοτάτη*»[36]. Έχει υποστηριχθεί ότι τη λαβίδα την εισήγαγε στη λειτουργική πράξη ο ιερός Χρυσόστομος. Την άποψη αυτή υποστήριξαν οι Πέτρος Αρκούδιος[37] και Παΐσιος Λιγαρίδης[38]. Οι δύο στηρίζονται στην πληροφορία του ιστορικού Σωζομένου, σύμφωνα με την οποία μία γυναίκα πιεζόμενη από τον σύζυγό της να μεταλάβει των μυστηρίων των Μακεδονιανών «*λαβούσα εν χερσί τον άρτον απέρριψεν επιδεξίως αυτόν*»

[39]. Κατ' άλλην εκδοχή ιστορούμενη από τον Γεώργιο Κεδρηνό, μία αιρετική γυναίκα κατά τους χρόνους του Αρκαδίου μόλις μετάλαβε το μυστήριο των Μακεδονιτών, έμπροσθεν μάλιστα του μεγάλου φωστήρος Ιωάννου του Χρυσοστόμου, έγινε πέτρα στο στόμα της, εις έλεγchon των αιρετιζόντων και αποτροπή των αναξίων[40]. «Επειδή ήταν πονηρή λοιπόν αυτή η γυναίκα, όπως λέγεται, ο Χρυσορρήμων προσέταξε να μην δίνεται στο εξής το κυριακό σώμα στο χέρι, καθώς ήταν συνήθεια στην Εκκλησία, αλλά με την ίδια την λαβίδα που κρατούσε μέσα τον τίμιο άνθρακα και καθάγνιζε ψυχή και χείλη» («Διά το πονηρόν της γυναικός ταύτης, ως λέγεται, ο χρυσορρήμων προσέταξε μη εν τη χειρί πλέον δίδοσθαι το κυριακόν σώμα, καθώς έθος ην εν τη Εκκλησία, αλλά γε δι'αυτής της λαβίδος έσω αυτής φερούσης τον τίμιον άνθρακα ψυχήν καθαγνιζούσης και χείλη») [41].

Όσοι όμως στηρίζουν την άποψη, ότι ο ιερός Χρυσόστομος εισήγαγε τη λαβίδα, ελέγχονται από τον ίδιο που υποστηρίζει την κεχωρισμένη μετάδοση του άρτου και την διά της χειρός Κοινωνία των πιστών ταυτίζοντάς την με την λαβίδα πυρός που είδε ο Ησαίας[42]. Αυτή η παράδοση της Κοινωνίας διά της λαβίδος της χειρός διατηρήθηκε μέχρι την εποχή που συγκλήθηκε η εν Τρούλλω Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος (691-692)[43], αλλά και μετέπειτα μέχρι τον 9ο-10ο αι. «Εν τη αρχαία εκκλησία, σημειώνει ο Ευστράτιος Αργέντης, ο άγιος άρτος της ευχαριστίας εδίδετο εις τας χείρας των πιστών, ανδρών τε και γυναικών, και εν τη ανατολή, και εν τη δύσει, καθώς δίδεται νυν εις ημάς το αντίδωρον. Εκράτησε δε αύτη η συνήθεια μέχρι της οικουμενικής ζ' Συνόδου, όσον ηξεύρω εγώ, ίσως και

μετά ταύτα»[44].

Ο Γερμανός Κωνσταντινουπόλεως κάνει λόγο για την λαβίδα της χειρός παραπέμποντας και αυτός στο παράδειγμα του Ησαΐα[45]. Η εν Τρούλλω Σύνοδος στην οποία αναφερθήκαμε, με τον 101ο Κανόνα της απαγορεύει την προς επίδειξη πλούτου και δήθεν από ευλάβεια χρήση δοχείων, άρα και λαβίδος, «προς την του θείου δώρου υποδοχήν», και εμμένει στον αρχαίο τρόπο Κοινωνίας· «Ὡστε αν κανείς την ώρα της θείας Λειτουργίας (συνάξεως) θελήσει να μεταλάβει του αχράντου σώματος και να ενωθεί μ' αυτό, αφού σχηματίσει τα χέρια στον τύπο του σταυρού ας πλησιάσει και ας δεχτεί την κοινωνία της χάριτος» («Ὡστε, ει τις του αχράντου σώματος μετασχείν εν τω της συνάξεως βουληθείη καιρῷ, και εν προς αυτό τη μετουσία γενέσθαι, τας χείρας σχηματίζων εις τύπον Σταυρού, ούτω προσίτω και δεχέσθω την κοινωνίαν της χάριτος»)[46]. Τα χέρια του ανθρώπου, γράφει ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, είναι τιμιώτερα από κάθε αγγείου[47]. Αυτό επισημαίνεται και στο προοίμιο του 101ου Κανόνος· «Σῶμα Χριστού, και ναόν, τον κατ' εικόνα Θεού κτισθέντα άνθρωπον». Η θέση αυτή θεμελιώνεται στον Αποστολικό λόγο· «Υμείς δε εστε σῶμα Χριστού και μέλη εκ μέρους»[48]. Ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός μιλά για μετάληψη χωριστά άρτου και οίνου κατά την αρχαία τάξη· «Ας πλησιάσουμε αυτόν με διακαή πόθο και ας υποδεχθούμε το σῶμα του εσταυρωμένου τοποθετώντας τις παλάμες σε σχήμα σταυρού» («Προσέλθωμεν αυτώ πόθω διακαεί και σταυροειδῶς τας παλάμας τυπώσαντες, του εσταυρωμένου το σῶμα υποδεξώμεθα»)[49].

Είναι σαφές λοιπόν από τις παραπάνω πηγές ότι οι πιστοί τουλάχιστον μέχρι τον 9ο αι., σε Ανατολή και Δύση, κοινωνούσαν και τα δύο ευχαριστιακά είδη χωριστά. Ο άρτος ετίθετο στο χέρι του κοινωνούντος. Ο οίνος λαμβανόταν από το ποτήριο[50]. Σ' αυτό αναφέρεται και ο άγιος Αμβρόσιος Μεδιολάνων στη Δύση, όταν απευθυνόμενος στον αυτοκράτορα Θεοδόσιο λέγει· «Πῶς θα απλώσεις τα χέρια που στάζουν αίμα από τον άδικο φόνου; Πῶς με τέτοια χέρια θα υποδεχθείς το πανάγιο σῶμα του Δεσπότη; Πῶς θα πάρεις στο στόμα σου το τίμιο αίμα, ενώ από θυμό έχυσες αίμα αθῶνων ανθρώπων;» («Πῶς δε τας χείρας εκτενείς αποσταζούσας επί του αδίκου φόνου το αίμα; Πῶς δε τοιαύταις υποδέξῃ χερσί του Δεσπότη το πανάγιον σῶμα; πῶς δε τω στόματι προσοίσεις το αίμα το τίμιον, τοσούτον διά τον του θυμού λόγον εκχέας παρανόμως αίμα;»)[51].

Η αρχαία αυτή πράξη επέτρεπε βεβαίως την παράλληλη χρήση λαβίδος (κοχλιαρίου) για έκτακτες περιπτώσεις, όπως η Κοινωνία ασθενούντων βαρέως ή η ανάγκη καθημερινής Κοινωνίας των πιστών στο σπίτι και των ερημιτών στον τόπο της ησυχίας των. Θα πρέπει να αναφερθεί επίσης και η πληροφορία ότι η λαβίδα χρησιμοποιήθηκε στην Ανατολή από τους Κόπτες και τους Νεστοριανούς μετά την απόσχισή τους από τους βυζαντινούς τον 4ο μ.Χ. αι.[52].

Ο Κωνσταντίνος Καλλίνικος γράφει ότι η λαβίδα με τη μορφή του κοχλιαρίου μαρτυρείται από τον 10ο αι.[53]. Δεν γνωρίζουμε από που αντλεί την πληροφορία αυτή. Πιθανώς να στηρίζεται στην αποδιδόμενη στον Γρηγόριο Δεκαπολίτη (9ος αι.) μαρτυρία, για μετάληψη με λαβίδα[54]. Το κείμενο αυτό όμως δεν είναι παλαιότερο του 14ου αι.[55]. Από τον 9ο αι. και εξής επικρατούν νέες αντιλήψεις για τον τρόπο Κοινωνίας των πιστών και δημιουργούνται νέες πρακτικές ανάγκες που καθιστούν επιβεβλημένη, σε τοπικό πρώτα και καθολικό μετέπειτα επίπεδο, τη χρήση της λαβίδος (κοχλιαρίου).

[34] Δανιήλ Γεωργόπουλου (Ίεροδιδασκάλου), Ίερά Άνθολογία περί τῶν σεπτῶν καί θείων ἑπτά Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, Βενετία 1833, σ. 36.

[35] F. Nau, "Le texte grec des récits utiles à l' âme d' Anastase (le Sinaïte)", *Oriens Christianus* 3 (1903) 61-62 : «Καί τοῦ ἔστειλαν μέσα σέ αὐτό τό σκεῦος ἅγια μερίδα σώματος μαζί καί τιμίου αἵματος. Ἀφοῦ τράβηξε πάνω στό στύλο τήν ἅγια μετάληψη, κρατώντας τό ἅγιο ποτήριο καί τό κοχλιάριο μετέλαβε» («Καί ἔστειλαν αὐτῶ εἰς αὐτό ἅγιαν μερίδα μετά καί τοῦ τιμίου αἵματος. Ἐλκύσας οὖν ἄνω τήν ἅγιαν μετάληψιν, κρατῶν τό ἅγιον ποτήριον καί τό κοχλιάριον, διεκρίνετο μεταλαβεῖν»). Βλ. καί Robert F. Taft, ὁ.π., σσ.283-284.

[36] Ἁγίου Συμεῶν Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης (1416/17-1429), Ἔργα Θεολογικά, κριτική ἔκδοσις μετ' εἰσαγωγῆς ὑπό D. Balfour [Ἀνάλεκτα Βλατάδων, 34], Θεσσαλονίκη 1981, σ. 249.

[37] Πέτρου Ἀρκουδίου, *De Concordia Ecclesiae Orientalis...*, Luterie Parisiorum, M. DC. LXXII, III, σ. 53. Βλ. καί Παναγιώτη Ν. Τρεμπέλα, ὁ.π., σ. 150.

[38] Παΐσιου Λιγαρείδη, Ἀνακεφαλαίωσις..., ἐν χφ 571 τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου φφ 254ν-255ν. Βλ. καί J. Goar, *Εὐχολόγιον sive Rituale Graecorum*, Graz 1960, σ. 130.

[39] Ἑρμείου Σωζομενοῦ, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, 3,5, PG 67, 1529 A.

[40] Ἡ πληροφορία ἀπό Νικολάου τοῦ Βουλγάρεως, Ίερά Κατήχησις ἤτοι ἐξήγησις τῆς θείας καί ἱεραῆς Λειτουργίας, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1861, σ. 249.

[41] Παΐσιου Λιγαρείδη, ὁ.π., φφ 255ν-255ν.

[42] Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ἐπαινος τῶν ἀπαντησάντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καί περὶ εὐταξίας ἐν ταῖς δοξολογίαις, PG 56, 136: «Ἄλλ'οὐκ ἐτόλμησεν ἄψασθαι τῇ χειρὶ τὰ Σεραφεῖμ, ἀλλὰ τῇ λαβίδι, σύ δέ τῇ χειρὶ λαμβάνεις». Βλ. καί Ὁμιλία 20 πρὸς τὸν λαόν τῆς Ἀντιοχείας, κεφ. 7, PG 49, 208 καί 345. Βλ. καί Εὐστρατίου Ἀργέντη, ὁ.π., σ. 303.

[43] Βλ. Νικοδήμου Ἁγιορείτου, Πηδάλιον, ἐκδ. Β. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 311.

[44] Εὐστρατίου Ἀργέντη, ὁ.π., σ. 301. Βλ. καί Βλασίου Ἰ. Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Β'. Ἀπὸ τὴν Εἰκονομαχία μέχρι τῆ Μεταρρύθμιση, Ἀθῆναι 1994, σσ.647-648.

[45] N. Borgia, *Il Commentario Liturgico di s. Germano...*, Grottaferrata 1912, σσ. 36-37 (= PG 98, 433 A) «τόν κατέχοντα (ιερέα) τόν νοερόν ἄνθρακα τῆ λαβίδι τῆς χειρός αὐτοῦ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ καί ἀγιάζοντα καί καθαίροντα τούς προσδεχομένους καί μεταλαμβάνοντας».

[46] Γ. Ράλλη-Μ. Ποτλή, *Σύνταγμα...*, τόμ. Β΄, σσ. 546-547. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Πηδάλιον, σσ. 310-311. Περί τοῦ Κανόνος αὐτοῦ βλ. Γεωργίου Χ. Γκαβαρδίνου, Ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενική Σύνοδος καί τό νομοθετικό της ἔργο (Διδακτορική Διατριβή) [Νομοκανονική Βιβλιοθήκη 4], ἐκδ. «Ἐπέκταση», Κατερίνη 1998, σσ.241-242.

[47] Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Πηδάλιον, σ. 311.

[48] Α΄ Κορ. 12, 27.

[49] Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, 4, PG 94, 1149 A.

[50] Βλ. Παναγιώτη Ν. Τρεμπέλα, ὁ.π., σσ. 149-150.

[51] Θεοδωρήτου Ἐπισκόπου Κύρου, Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, Λόγος πέμπτος, κεφ. ΙΖ΄, PG 82, 1232 D.

[52] Eusebii Renaudotii, *Liturgiarum Orientalium Collectio*, τόμ. Α΄, Parisiis 1716, σσ.195-196 καί 262.

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

<https://bit.ly/3dq0gSv>